

REACTIE BÈTADECANEN NEDERLANDSE UNIVERSITEITEN* T.B.V. INTERNETCONSULTATIE WETSVOORSTEL SCREENING KENNISVEILIGHEID

26 juni 2027

De wet Screening Kennisveiligheid zal gericht zijn op de screening van personen die wij willen betrekken bij onderdelen van onze Nederlandse kennisinstellingen, waar zij toegang kunnen krijgen tot sensitieve technologieën. Dit document is de gezamenlijke reactie van de Bètadecanen van de Nederlandse universiteiten in het kader van de internetconsultatie over het wetsvoorstel. Op basis van de onderwerpen die als sensitief worden bestempeld, mag verwacht worden dat de gevolgen van de nieuwe wetgeving het grootst zullen zijn bij de bèta- en techniek-faculteiten en bij een aantal van de nationale onderzoeksinstituten.

Terwijl wij de aandacht voor kennisveiligheid onderstrepen, in het licht van de onstabiele politieke situatie in de wereld en de daarmee verbonden noodzaak voor Nederlandse en Europese weerbaarheid, worden wij voor een dilemma geplaatst, waarbij de afscherming van kennis tegenover de open academische cultuur staat, die wij nastreven onder de vlag van ‘Open Science’.

Op de voorhand verwijzen wij naar de reacties die in het kader van deze internetconsultatie zijn opgesteld door UNL, door de Techniekdecanen van de vier Technische Universiteiten, door de NWO-Instituten en door de KNAW. In verschillende bewoordingen komen al deze reacties, inclusief die van ons, neer op dezelfde lijst met ernstige twijfels over de uitvoerbaarheid van de voorgestelde wet en grote zorgen over de gevolgen die de invoering daarvan zal hebben op de innovatiekracht en de concurrentiepositie van ons land. Deze zal Nederland onnodig op achterstand zetten.

Nederland versus Europa

Het eenzijdig invoeren van de nieuwe wetgeving introduceert een groot risico dat de Nederlandse concurrentiepositie wordt verzwakt om een aantrekkelijk onderzoeks- en opleidingsklimaat te bieden, om internationaal talent aan te trekken en om Nederlands talent in eigen land te houden. Het gaat hier zowel om de details van de nieuwe ‘spelregels’, zoals de te hanteren lijsten van sensitieve onderwerpen en de Technology Readiness Levels die tot screening leiden, als om uitvoeringsaspecten, zoals de doorlooptijd (zie hieronder). Terwijl de wetgeving binnen Nederland voor een gelijk speelveld zal zorgen, trekt zij het speelveld juist scheef tussen Nederland en de ons omringende, Europese landen (en het

* Het betreft hier de decanen van de Bètafaculteiten van de volgende instellingen: Open Universiteit, Radboud Universiteit, Rijksuniversiteit Groningen, Technische Universiteit Delft, Technische Universiteit Eindhoven, Universiteit Leiden, Universiteit Maastricht, Universiteit Twente, Universiteit Utrecht, Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit Amsterdam, Wageningen University & Research.

VK). Daarom lijkt het ons essentieel dat er rondom de nieuwe wetgeving en de timing van haar invoering nauwe afstemming wordt gezocht met onze Europese partners.

Onderzoek versus onderwijs

Het overgrote deel van alle studieprogramma's die bij de Nederlandse kennisinstellingen worden aangeboden is volledig gebaseerd op publiek toegankelijke informatie, in de vorm van studieboeken en wetenschappelijke literatuur. Deze moeten daarom beschouwd worden als niet-sensitief.

- De sensitiviteit van de kennis die bij de instellingen voorhanden is, beperkt zich voornamelijk tot actuele, nog niet gepubliceerde onderzoeksresultaten, tot daarmee samenhangende, nog niet gepubliceerde onderzoekstechnieken en -procedures, en tot producten en processen bij externe samenwerkingspartners, bijvoorbeeld bij de overheid of uit het bedrijfsleven. Daarmee wordt het terrein waarop de nieuwe wetgeving zich richt vrijwel uitsluitend gevormd door *onderzoek* en *niet onderwijs*.
- Om het aantal screeningsgevallen beheersbaar te houden en studievertraging te voorkomen, pleiten wij ervoor om in eerste instantie studenten buiten de screeningsplicht te houden, ook wanneer ze in het kader van een onderzoeksstage een zekere periode in een onderzoeksgroep meedraaien.

Omvang

Wij schatten dat de sollicitaties voor posities voor onderzoekers bij de universiteiten gezamenlijk goed zullen zijn voor een veelvoud van de geschatte 8.000 verzoeken tot screening per jaar. NWO- en KNAW-instituten en andere kennisinstellingen zijn in deze schatting nog niet eens meegenomen.

Doorlooptijd

De maximale doorlooptijd van vier weken met de mogelijkheid om deze te verlengen tot acht weken is te lang.

- Een dergelijke vertraging bij het aannemen van tijdelijk personeel, zoals promovendi en postdoctorale onderzoekers, zal een negatief effect hebben op de positie en aantrekkelijkheid van het Nederlandse kennissysteem ten opzichte van onze buurlanden. Hierdoor verwachten we minder sollicitanten op onze posities; zij zullen eerder geneigd zijn op posities te solliciteren in andere landen die zo'n procedure niet hebben. Bovendien verwachten we dat we de concurrentie om kandidaten met werkgevers in andere landen vaak zullen verliezen, als een aanbod in Nederland gedurende meerdere weken niet concreet kan worden gemaakt vanwege een trage screeningprocedure. Dit laatste zal zeker ook een rol spelen bij het aannemen van vast, wetenschappelijk (en technisch) personeel. Het is daarom noodzakelijk om de doorlooptijd te beperken tot twee weken en om over de screeningprocedure en de ermee gemoeide tijden afstemming te zoeken op Europees niveau.

- De maximale doorlooptijd is te lang voor studenten die, voor een onderzoeksstage (bij een onderzoeksgroep op een als sensitief geïdentificeerd terrein), eerst het screeningproces moeten doorlopen, voordat ze aan hun project kunnen beginnen. Dit leidt tot substantiële studievertraging. En het zal er ook toe leiden dat het binnen een kennisinstelling moeilijk wordt om studenten te interesseren voor stages in groepen die zich met sensitieve onderwerpen bezighouden. Bovendien mag verwacht worden dat de synchroon lopende studieprogramma's tot situaties leiden waarin telkens veel studenten zich gelijktijdig melden met een screeningsverzoek, hetgeen al snel tot capaciteitsproblemen leidt en extra lange doorlooptijden. Wij herhalen daarom hier ons pleidooi om studenten in eerste instantie buiten de screeningsplicht te houden.
- We verwachten dat de lange maximale doorlooptijd leidt tot ongelijke behandeling van verschillende kandidaten voor open posities en stageplaatsen, bij wie grote verschillen verwacht worden in de doorlooptijd, bijvoorbeeld op basis van hun nationaliteit. Verder verwachten we hier een element van zelfselectie, waarbij een deel van de mogelijke kandidaten niet eens op onze open posities solliciteert omdat zij, bijvoorbeeld vanwege hun etniciteit, een lange doorlooptijd verwachten. We lopen hiermee niet alleen uitstekende kandidaten mis, maar maken ons er ook mee schuldig aan discriminatie.
- Uiteraard leidt een lange doorlooptijd tot de systematische belemmering van de voortgang van onderzoeksprojecten.
- Vanwege deze negatieve consequenties zullen onderzoekers binnen de Nederlandse kennisinstellingen de neiging hebben om de sensitieve onderzoeksthema's zoveel mogelijk te vermijden. Dat kan betekenen dat onderwerpen die in het kader van de weerbaarheid van Nederland en Europa juist van extra groot belang zijn, in de toekomst wellicht minder vaak zullen worden opgepakt, vanwege de praktische nadelen die de screeningsprocedure introduceert.

Technology Readiness Level

- Wij zijn van mening dat het veel passender zou zijn om ook bij een TRL van 3 het onderzoek in de regel nog niet te beschouwen als sensitief. Het onderzoek op dat niveau bevindt zich in de meeste gevallen nog te ver af van daadwerkelijke toepassingen en de resultaten ervan worden vrijwel altijd direct in de open literatuur gepubliceerd. Samen vormen de TRL-waarden 1, 2 en 3 de z.g. Discovery Phase die bij uitstek past bij het fundamentele en exploratieve onderzoek van academische instellingen. Bij TRL 3 is weliswaar sprake van de z.g. Proof of Principle of Proof of Concept, maar daarbij gaat het in de regel om zo premature experimenten, dat deze nog niet gezien kunnen worden als concrete ontwikkelstappen naar iets dat gezien

kan worden als een toepasbare technologie. Uitzonderingsmogelijkheden, waarbij onderzoek bij een TRL van 1 of 2 toch als sensitief wordt bestempeld, worden al beschreven in de Memorie van Toelichting. Door deze ook te laten gelden voor onderzoek bij een TRL van 3, kan zeker gesteld worden dat mogelijk risicovolle toepassingen, ongeacht de waarde van het TRL, altijd tot een classificatie van een onderzoeksonderwerp als sensitief kunnen leiden.

- Het ontbreekt in het werkveld aan vertrouwen in een werkbaar beoordelingskader van het TRL van een project of programma. Het TRL van een onderzoeksactiviteit kan nooit geheel objectief worden vastgesteld. Terwijl het proces in de wet kan worden voorgeschreven, dat elke kennisinstelling moet doorlopen om haar onderzoeksprojecten te rubriceren in verschillende TRL's, en er met enige regelmaat monitoring kan plaatsvinden van de landelijke uniformiteit en kwaliteit van dat rubriceringsproces, mag van de instellingen niet meer worden verwacht dan dat zij aan dat proces naar beste kunnen, zo zorgvuldig mogelijk uitvoering geven. In het geval dat achteraf bezien, een onderzoeksproject misschien toch beter op een hoger TRL had kunnen worden beoordeeld, waardoor er ook sprake zou zijn geweest van noodzaak voor screening, mag de kennisinstelling daarvoor niet aansprakelijk worden gehouden, tenzij er aantoonbaar sprake zou zijn van grove nalatigheid in het beoordelingsproces.

Compartimenteren

Essentieel voor een zinvolle invoering van de nieuwe wetgeving is het intern onderverdelen van kennisinstellingen in compartimenten, waarbij de onderdelen waar sprake is van sensitieve kennis afgescheiden zijn van de rest, zowel fysiek als digitaal. Anders kan immers niet worden voorkomen dat niet-gescreende studenten en personeel ongehinderd toegang hebben tot de sensitieve kennis.

- Segmenteren lijkt dus onontkoombaar in het kader van de nieuwe wet, enerzijds om de totale inspanning voor OCW (en Justis) binnen de perken te houden – anders hebben we het over echt veel meer dan het eerdergenoemde veelvoud van 8.000 gevallen van screening per jaar – en anderzijds om voor de kennisinstellingen de impact hanteerbaar te maken – anders vallen grote delen van onze academische instellingen in de toekomst in hun geheel onder screeningsplicht.
- Fysiek compartimenteren lijkt op het eerste gezicht mogelijk te zijn tot het niveau van een onderzoeksgroep. Fijnmaziger, bijvoorbeeld op projectniveau, is onwerkbaar, omdat dat onverenigbaar is met de dynamiek van de meeste onderzoeksgroepen, waarbinnen resultaten, kennis en inzichten intensief worden gedeeld en bediscussieerd. Maar vanwege het gezamenlijke gebruik door meerdere onderzoeksgroepen van de vaak kostbare onderzoeksinstrumentatie en -faciliteiten, een situatie waarvan bij alle universiteiten veelvuldig sprake is, is het in de praktijk vaak niet goed

mogelijk om een fysieke compartimentering aan te brengen tussen verschillende onderzoeksgroepen. Dit zal het totaal aantal benodigde gevallen van screening waarschijnlijk sterk vergroten.

- In het huidige wetsvoorstel is onduidelijk hoe we moeten omgaan met toegang van ondersteunend personeel tot onderdelen waarbinnen sprake is van sensitieve kennis; denk aan technici, analisten, BHV-personeel, en schoonmaakpersoneel. Dit is ook onduidelijk voor (wetenschappelijke) bezoekers.
- De meeste kennisinstellingen in Nederland zijn momenteel vrijwel niet gecompartmenteerd. Dat geldt zowel voor het fysiek afschermen en afsluiten van onderdelen als het segmenteren van de ICT-systemen. De benodigde omschakeling zal een ingrijpende cultuurverandering vragen, die op gespannen voet staat met de open academische cultuur.
- De compartimentering vereist voor vrijwel alle Nederlandse kennisinstellingen majeure, financiële investeringen vanwege de benodigde bouwkundige voorzieningen – denk aan muren, deuren, poortjes en sloten – en verbeterde ICT-infrastructuur. In alle gevallen waarin sprake is van gedeelde instrumentatie en faciliteiten, lijkt compartimentering zelfs onmogelijk. Daarnaast zal het onderhouden en actualiseren van de gevraagde compartimentering verbonden zijn met significante exploitatiekosten voor het benodigde personeel en de onderhouds- en vervangingskosten. Het moet duidelijk zijn dat de huidige financiële beperkingen het de kennisinstellingen onmogelijk maken om de investerings- en exploitatiemiddelen vrij te maken die nodig zijn voor de compartimentering. Deze middelen zullen volledig voor rekening moeten komen van de betrokken departementen. Mogen wij daarbij denken aan de aan de NAVO toegezegde verhoging van het budget voor onze nationale weerbaarheid?

Van niet-sensitief naar sensitief

Soms blijkt pas tijdens een onderzoeksproject op basis van geboekte resultaten, dat er sprake is van een mogelijke toepassing in het domein van sensitieve technologie. Dat onderzoek kan dan, bij de periodieke actualisering door de kennisinstelling van haar overzicht over gevoelige en niet-gevoelige onderzoekstrajecten, worden overgeheveld van de ene naar de ander categorie. Een vergelijkbaar scenario kan optreden als tijdens het onderzoek ook de hogere TRL's worden bereikt. Als een dergelijke verandering zou impliceren dat de reeds bij dat onderzoek betrokken personen, d.w.z. de onderzoeksleider, de promovendi, postdocs, technici, laboranten, studenten en anderen, dan allemaal plotsklaps gescreend moeten worden, doet zich een potentieel onoplosbaar probleem voor als een of meerder van hen daarbij niet door die screening heen zouden komen.